

8. Farberow N.L.: Suicide: Past, Present and Perspectives. Suicide Research/Psychiatry Fennica Suppl. 1976.
9. Fekete Fekete, Osváth P. (2004) Suicide. From inheritance to culture. Pro Pannonia, Pécs.
10. Kalmár S. Németh A. Zoltán Rihmer (ed.) (2012) Suicide risk analysis, treatment, prevention by the medical eye, Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest.
11. Kézdi B. : Culture of Suicide, Sign S.O.S. LIFE Telephone Service, Pécs, 1992.
12. Kopp, M. (2008) Hungarian state of mind. Empowerment and Quality of Life in Today's Hungarian Society, Semmelweis Publishing House, Budapest
13. Perczel Forintos, D., Sallai, J. and Rózsa, S. (2001): Cognitive background factors in suicidal behavior - Experiences of using the Hopelessness Scale in Depressed Patients: Psychiatria Hungarica, (6). 632-643.
14. Perczel Forintos, D. (2008): Suicide Prevention and Problem Solving (ed.) Psychiatria Hungarica XXIII. Vol. 2008/1 thematic issue
15. Perczel Forintos, D., Poós, J. (2008): The Way out of Race - Problem Solving Training in Preventing Suicide Risk (Review Study). Psychiatria Hungarica XXIII. Vol. 2008/1, 4-22. She.
16. Poós, J., Annus, R., and Perczel Forintos, D. (2008): Examination of problem-solving ability in psychiatric patients. Psychiatria Hungarica XXIII. Vol. 2008/1, 42-56. She.
17. Popper, P. (1999) Does it hurt to die? Saxum Bt. Kaposvár Printing House Ltd.
18. Rajna P., Tariska P. : Neuropsychiatry in the elderly. (2000) B + V Publishing and Publishing Ltd.
19. Rihmer Z. (2007): Suicide risk in mood disorders. Curr. Opin. Psychiat 2007, 20: 17-22.
20. Rihmer Z, Fekete S. (2009): Suicide. In. Hungarian Handbook of Psychiatry (ed. Füredi, Németh A, Tariska P.), 4th revised and expanded edition, Medicina Publishing House, Budapest, 2009. pp. 670-678.
21. Rihmer Z. (2011): Lithium treatment and the risk of suicide in affective disorders. Eur Psych Rev 2011; 4: 48-51.
22. Ronald J. Comer. (2000): Diseases of the Soul Psychopathology Osiris Publishing House, Budapest.
23. Shneidman E. : Definition of Suicide. Wiley and Sons, New York, 1985.
24. Simkó, A., Frater, R., and Tariska, P. (eds.): Current Problems in Gerontopsychiatry (1994) Print-X Publisher. Budapest.
25. Spar. J.E., La Rue, A. : Geriatric Psychiatry. (2003) Soul at Home Publisher. Budapest.
26. Székács, B. (ed.): Geriatrics. Medicine for old age. (2005) Semmelweis Publisher. Budapest.
27. Tringer, L. (2005): The Textbook of Psychiatry. Medicina Publishing House, Budapest.
28. Zonda, T., and Veres, E. (2004) Suicide Development in Hungary (1970-2000). Addictologica Hungarica, Volume 3, No.1., P. 7-23.
29. Zonda, T., (1995) Is the Hungarian a suicidal people? Endens Foundation, Budapest.

Сідун Лариса Юрїївна

ст. викладач кафедри теорії та практики перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
мУжгород, Україна
larisa.sdn@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ В УМОВАХ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Україна є багатонаціональною державою, тому питання міжетнічних відносин відносяться до найбільш актуальних. У вирішенні питань міжетнічних відносин важливе значення має дотримання принципу полікультурності, зокрема, це стосується освітніх проблем національних меншин. Цей принцип як один із провідних принципів виховання громадянина зазначається в «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності». Його реалізація означає, що в процесі громадянського виховання мають створюватись умови для формування особистості, вихованої в національній культурі і водночас відкритої іншим культурам, ідеям і цінностям. Тільки така особистість, наголошується в Концепції, здатна зберегти свою національну ідентичність, оскільки глибоко усвідомлює національну культуру як невід'ємну складову світо-

вої культури [1, с. 8].

Основні завдання полікультурної освіти визначені в рекомендаціях Міністерства освіти і науки України до концепції полікультурної освіти в Україні: забезпечення законних прав, задоволення освітніх і культурних потреб національних (етнічних), мовних, культурних меншин; формування в молодих громадян України всіх національностей повноцінних уявлень про етнічне й мовно-культурне різноманіття сучасного українського суспільства та внесок різних етнічних груп і народів-сусідів у нашу історію й культуру, знань про мови й культури великих і малих народів, що населяють Україну, переконаності в цінності культурного різноманіття та плюралізму; виховання в представників усіх національностей взаємного розуміння, поваги й толерантності, здатності до міжетнічного й міжкультурного діалогу, віри в необ-

хідність мирного розв'язання конфліктів і проблем; закріплення процесів «деколонізації свідомості» молодого покоління наших громадян усіх національностей, подолання комплексів культурної меншовартості, другорядності власних культур стосовно культур колишньої радянської метрополії чи до глобальних мас-культурних імперій; виховання лояльних, патріотичних громадян демократичної України [2].

Слід підкреслити, що багатий досвід реалізації принципу полікультурності в навчанні і вихованні молоді накопичено в США, одній з найбільш багатонаціональних держав світу, досвід якої в цьому плані може бути використаний в Україні.

Ця країна відрізняється від звичайних багатонаціональних держав низкою особливостей, однією з яких є той факт, що міжкультурна взаємодія складалася тут не в рамках окремих етносів, а іммігрантів – вихідців з різних країн, представників різних культурних груп. На території держави проживають представники багатьох національних меншин і внаслідок постійної масової імміграції формуються нові етнокультурні групи, формуються специфічні міжетнічні відносини.

В зв'язку з цим важливою складовою державної політики США є політика полікультурності. Ця політика передбачає толерантне відношення політичної влади до питання пристосування різних етнічних груп до загальнодержавних норм і пропонує зняти історичну напруженість між громадянською культурою та етнічною культурою. Мета полікультурності – створення відкритого суспільства, в якому представники всіх груп (соціальних, культурних, етнічних) мають можливості для саморозвитку, самоактуалізації зі збереженням унікального культурного походження. Полікультурність розглядається як демократична політика вирішення проблем культурного і соціального різноманіття у суспільстві, яка включає освітній, лінгвістичний, економічний і соціальний компоненти і має специфічні механізми втілення. Вона визнає демографічні й культурні реалії сучасного суспільства.

У США, полікультурна політика тісно пов'язана з процесом створення єдиного громадянського суспільства в умовах різноманіття етнічного складу населення і слугує формуванню американської нації і одночасно забезпечує інтереси різних етнічних груп, перш за все, афроамериканців і латиноамериканців.

В багатьох зарубіжних наукових дослідженнях наявні концептуальні підходи до визначення мети, завдань, змісту, організації полікультурної освіти в навчальних закладах. Наприклад, американська дослідниця С. Ніето мету полікультурної освіти вбачає у збереженні й розвитку всього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, які існують у певному суспільстві, в передачі цієї спадщини молодому поколінню. Її завданнями є розробка освітньої політики, програм підготовки вчителя, змісту освіти, створення доброзичливого психологічного й морального клімату та стосунків між усіма учасниками освітнього процесу на всіх його рівнях,

де кожна молода людина, незалежно від етнічного походження, фізичних рис, статі й родових орієнтацій, вікових, релігійних відмінностей, мала б усі необхідні можливості для свого інтелектуального, соціального та психологічного розвитку [3].

Американськими вченими (К.Беннет, Дж.Бенкс, С.Ньето) обгрунтовано низку принципів, на яких базується полікультурна освіта і які, вважаємо, доцільно враховувати у вітчизняному досвіді забезпечення полікультурної освіти. Зокрема, до соціокультурних принципів відносять такі: культура США створювалася за участю різноманітних культурних груп, що становлять взаємозалежну єдність; культурне розмаїття та взаємодія культур зміцнюють специфіку суспільства США; соціальна справедливість і рівні можливості є невід'ємними правами всіх громадян; влада повинна бути розподілена між представниками всіх соціальних і культурних груп. Освітні принципи: освіта здійснює критичну функцію формування установок і цінностей, необхідних для існування демократичного суспільства; викладачі і працівники освіти покликані відігравати провідну роль у створенні і підтримці багатокультурності; вибір змісту предмета повинен бути культуровідповідним і соціально обумовленим, заснованим на досягненнях сучасної науки і містити різні або протилежні точки зору; необхідно використання діалогових режимів навчання і виховання, що сприяють усвідомленому розумінню, а не механічному засвоєнню навчального матеріалу, аналізу суперечливих точок зору, колективній роботі; вивчення етнічних проблем повинно проводитися в контексті часу і місця їх розгляду; при вивченні різних питань пріоритет повинен віддаватися глибині їх розгляду; процес навчання повинен бути особистісно-орієнтованим, широко використовувати конкретний життєвий досвід і знання учнів.

Найбільш поширеними є три основні моделі реалізації принципів багатокультурної освіти. Перша з них спрямована на зміну стандартного змісту навчання, друга – на особистісну орієнтованість процесу навчання і виховання, що реалізується у формуванні спеціально підібраних груп (за етнічною, статевою та іншими ознаками). Подібні програми, передбачають роботу по збільшенню успішності учнів, допомогу в культурній адаптації і долученню в освітній процес представників всіх специфічних груп. Третя, так звана соціальна модель, орієнтована на розвиток культурної та расової толерантності та зняття упреждень, сприяє всім видам особистісних взаємин між учнями.

Зміст освіти має бути орієнтованим на обов'язкове впровадження багатокультурного компоненту в різні освітні програми. Зокрема, важливим є психологічний компонент багатокультурної освіти, який передбачає отримання об'єктивних знань про різноманіття історії та культури США, що має сприяти визнанню культурних відмінностей, рівності культур в їх самобутності, здатності, крім відмінностей, бачити безліч загальних моментів. Перемістивши центр ваги з передачі знань на формування зв'язків

між фактами і явищами, багатокультурна освіта покликана допомогти молодим людям простежити розвиток світової культури, виявити точки перетину окремих культур, їх роль і внесок в людську цивілізацію, визначити шляхи взаємодії і взаємопроникнення.

Важливими умовами, що гарантують дотриман-

ня навчальними закладами США вимог багатокультурної освіти, є державне фінансування навчальних закладів за відмову від дискримінаційної практики; адміністративні заходи щодо забезпечення рівності освітніх можливостей; десегрегація шкіл, введення освітніх програм вивчення різних мов і культур.

Список використаної літератури

1. Концепція громадянського виховання. Міністерство освіти і науки України. Інф. зб. Мін. освіти України. 2000. № 22. С. 7–20.
2. Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / під ред. О. Гриценка. К.: УЦКД, 2001. 96 с.
3. Nieto S. Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education (3rd ed.). New York: Longman, 2000. 449 p.

Смук Оксана Тарасівна

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
oksana.smuk@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0001-6540-467X>

КРИЗА ЯК ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Реалії сьогодення – соціально-психологічна напруженість в умовах політичної нестабільності та економічної кризи роблять особливо актуальним питання про практичну діяльність соціальних працівників. Загальновідомими є чинники, що призвели до значної дестабілізації життя широких мас населення України. Збройне протистояння на південному сході країни, значне зубожіння населення, відсутність зрозумілої загальнодержавної політики в інтересах населення – все це і багато інших факторів піднімають питання стресостійкості та подолання життєвих криз особистості із суто теоретичних міркувань у безпосередню проблему, від вирішення якої в остаточному підсумку залежатиме доля самої нації.

На рівні термінологічного апарату психологів, соціологів, соціальних працівників можна визначити широкий спектр відповідних термінів: «духовна криза», «екзистенційна криза», «життєва криза», «складні життєві обставини» «моральна криза», «криза смислу життя», «криза ідентичності», «вікова криза», «криза професійного розвитку», «особистісна криза», «криза смислу», «криза безглузості» і т. п. Крім того, існують поняття, що позначають феномени, нерозривно пов'язані з проблемою кризи особистості: «внутрішній конфлікт», «внутрішньоособистісний конфлікт», «екзистенційний вакуум», «переживання», «кризова ситуація» та ін. Робота з кризовими станами повинна стати загальноновизнаним і загальноприйнятим предметом у практиці соціальної роботи з

індивідами, сім'ями і групами, а особистісні кризи – об'єктом пильної наукової та практичної уваги з боку соціальної роботи та прикладної практичної психології.

Вітчизняні психіатри занепокоєні збільшенням кількості психічних розладів серед українців, намагаються привернути увагу суспільства до цієї проблеми. Згідно статистики, в Україні 1,2 млн жителів (це більше 3% всього населення) страждає на психічні розлади, і цей показник з кожним роком зростає. Україна посідає перше місце за кількістю психічних розладів у Європі – майже 2 мільйони українців щороку стають пацієнтами психіатричних лікарень. За оцінками фахівців, від різноманітних нервових розладів страждає кожен третій українець. Найважливіше, що втрачає людина через нервово-психічні розлади – це працездатність. Інвалідизація від психічних захворювань вийшла на друге місце серед інших захворювань [7].

Проблема психічного здоров'я нації стосується не тільки українців. У найбільш демократичних, мирних і процвітаючих країнах Європи та Сполучених Штатів, також, активно прослідковуються психічні відхилення. Метою всього соціально-економічного розвитку західного світу є матеріальна забезпеченість життя, рівний розподіл багатства, стабільна демократія та мир; і саме в тих країнах, які найближче підійшли до цієї цілі, спостерігається серйозний психічний дисбаланс. Віктимна позиція не просто деморалі-